

Dariusz Mazurkiewicz

Uniwersytet Szczeciński, Polska
dariusz.mazurkiewicz@usz.edu.pl
ORCID: 0000-0002-3779-5025

Znowelizowane powszechne przepisy prawa kanonicznego dotyczące ochrony małoletnich przed przestępstwami seksualnymi

Revised General Canon Law on the Protection of Minors Against Sexual Abuse

ABSTRACT: The response of the Church community to reports of sexual abuse committed by some clergy against minors is one of the tests of fidelity to the teaching of Jesus Christ. Effective protection of the weakest and most vulnerable demands, first of all, good legislation, and not only in the form of procedural laws to punish the perpetrators of crimes, but also in the form of substantive laws defining the various types of the delict *contra sextum* and the scope of protection against it. The need to expand the scope of substantive laws against sexual abuse was already pointed out by Pope John Paul II and subsequent legislators have amended the substantive provisions on the protection of children and adolescents, especially by expanding the scope of protected persons and criminalizing the acts of producing, possessing and distributing pornographic materials containing images of minors. The current substantive provisions on the abuse *contra sextum* are found in three general laws: the 2021 revised Code of Canon Law, the motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* specifying *delicta graviora*, and the motu proprio *Vos estis lux mundi* (currently at the consultation stage during the revision process). In addition, these provisions are present in version 2.0 of the *Vademecum* of the Dicastery for the Doctrine of the Faith, which serves, though not statutory in nature, as a handbook for bishop ordinaries and those involved in the processing of cases involving accusations of sexual abuse. However, an analysis of the current legislation leads to the conclusion that in these laws some discrepancies arise both in terms of the substantive scope of the delict *contra sextum*, as well as with regard the persons protected and the entities capable of committing such abuse. The noticeable differences may cause difficulties in the application of the law, and thus reduce the effectiveness of the protection of minors and persons who habitually has the imperfect use of reason. Therefore, it seems necessary to unify the provisions, which will dispel emerging interpretative doubts.

KEY WORDS: canon law, criminal law, sexual abuse, protection of minors, paedophilia

ABSTRAKT: Reakcja wspólnoty Kościoła na doniesienia o przestępstwach seksualnych niektórych duchownych wobec małoletnich stanowi jeden z mierników wierności nauczaniu Jezusa Chrystusa. Skuteczna ochrona najsłabszych i najbardziej bezbronnych domaga się przede wszystkim dobrego prawodawstwa i to nie tylko w postaci przepisów procesowych służących ukaraniu sprawców przestępstw, ale również przepisów prawa materialnego definiujących poszczególne przestępstwa *contra sextum* i określających zakres ochrony przed tego typu *deliktami*. Na konieczność rozszerzenia zakresu materialnego przestępstw seksualnych zwrócił uwagę już Jan Paweł II. Kolejni prawodawcy powszechni nowelizowali przepisy materialne dotyczące ochrony dzieci i młodzieży, zwłaszcza poprzez rozszerzanie zakresu osób objętych ochroną oraz penalizowanie czynności polegających na wytwarzaniu, posiadaniu i rozpowszechnianiu materiałów pornograficznych zawierających wizerunki małoletnich. Aktualne przepisy materialne dotyczące przestępstw *contra sextum* znajdują się w trzech ustawach powszechnych: w znowelizowanym w 2021 roku *Kodeksie prawa kanonicznego*, w zawierającym *delicta graviora* motu proprio *Sacramentorum sanctitatis tutela* oraz w będącej na etapie konsultacji przed zapowiedzianą nowelizacją ustawie *Vos estis lux mundi*. Dodatkowo przepisy te są obecne w wersji 2.0 *Vademecum* Dykasterii Nauki Wiary, które co prawda nie ma charakteru ustawowego, ale pełni rolę podręcznika dla ordynariuszy i osób zajmujących się procedowaniem spraw związanych z oskarżeniami mającymi za przedmiot przestępstwa seksualne. Analiza obowiązującego prawodawstwa prowadzi jednak do wniosku, że ustawy te charakteryzują się rozbieżnością zarówno co do zakresu materialnego przestępstw *contra sextum*, jak i osób objętych ochroną oraz podmiotów zdolnych ustawowo do popełnienia tego typu przestępstw. Zauważalne różnice mogą powodować trudności w aplikowaniu prawa, a tym samym zmniejszać skuteczność ochrony małoletnich i osób z nimi zrównanych. Z tej racji wydaje się konieczne ich ujednolicenie, co spowoduje usunięcie pojawiających się wątpliwości interpretacyjnych.

SŁOWA KLUCZOWE: prawo kanoniczne, prawo karne, przestępstwa seksualne, ochrona małoletnich, pedofilia

Przestępstwa seksualne popełniane w obrębie wspólnoty Kościoła zawsze stanowią przyczynę zgorznienia. Dzieje się tak szczególnie wtedy, gdy są dokonywane wobec osób małoletnich i tych, które nie są w stanie kierować swoim postępowaniem. Stoją one bowiem w jawnej sprzeczności nie tylko z naturalnym porządkiem prawnym, ale również z nauczaniem Mistrza z Nazaretu, który stawiał ufność dzieci jako wzór przynależności do Królestwa Bożego (Mt 18,3). Naruszenie tego zaufania przynosi nieodwracalne szkody zarówno w społeczności Ludu Bożego, jak i poszczególnym ofiarom przestępczych zachowań. Z tej racji prawodawca kościelny zalicza tego typu czyny do najcięższych przestępstw, które w konsekwencji domagają się surowego ukarania. Służyć temu powinny precyzyjne przepisy materialne oraz przejrzysta procedura mające na celu przywrócenie naruszonej sprawiedliwości, poprawę przestępcy i naprawienie zgorznienia.

Zagadnienie to było już podejmowane przez wielu autorów zajmujących się kościelnym prawem karnym¹. Publikacje zawierające analizy przepisów penalizujących czynności seksualne wobec osób małoletnich pojawiały się zwłaszcza przy okazji promulgowania ustaw karnych. Ostatnie nowelizacje przepisów prawa dotyczącego ochrony małoletnich rodzą jednak pewne wątpliwości co do zbieżności i komplementarności poszczególnych ustaw, dlatego niniejszy artykuł ma być próbą usystematyzowania przepisów prawa materialnego dotyczących przestępstw *contra sextum* popełnionych na szkodę małoletnich i wskazania możliwych zmian, tak by zabezpieczyć prawa dzieci, młodzieży i osób niezdolnych do samodzielnego kierowania swoim postępowaniem. W ten sposób Kościół będzie mógł realizować ewangeliczną misję troski o najsłabszych i najbardziej bezbronnych².

Kodeks prawa kanonicznego i Sacramentorum sanctitatis tutela

Czyny *contra sextum* z osobami małoletnimi stanowią jedno z najcięższych przestępstw kościelnych. Z tej racji zawsze, chociaż z różnym rozłożeniem akcentów, stanowiły materię prawa kościelnego³. W *Kodeksie prawa kanonicznego* z 1917 roku⁴ prawodawca kościelny w kan. 2359 § 2 normował, że przestępstwem jest czyn duchownego przeciwko szóstemu przykazaniu *Dekalogu* popełniony z osobą małoletnią poniżej 16. roku życia. Osoba dopuszczająca się tego deliktu miała być karana suspensą, infamią, pozbawieniem wszystkich urzędów, beneficjów, godności i zajęć, jakie przestępca miał w Kościele, w cięższych przypadkach

¹ Zob. P. Majer, *Problem wykorzystywania seksualnego małoletnich w Kościele. Perspektywa prawnokanoniczna*, [w:] *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele. Problem – odpowiedź Kościoła – doświadczenie polskie*, A. Żak, E. Kusz (red.), Kraków 2018, s. 209–241; P. Majer, *Prawnokanoniczna ochrona dziecka przed nadużyciami seksualnymi*, [w:] *Prawa dziecka: perspektywa Kościoła*, P. Kroczyk (red.), Kraków 2015, s. 99–134; F. Lempa, *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*, Białystok 2013; J. Dohnalik, *Prawo kanoniczne wobec nadużyć seksualnych duchownych względem dzieci i młodzieży*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 14 (2015) 1, s. 50–66.

² Zob. R. Zapotoczny, *Osoba niepełnosprawna w Kościele*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 22/1 (2014), s. 103–126.

³ Przykładowo już ojcowie synodu w Elwirze (ok. 306 rok) normowali, że „gwałciciele dzieci nawet na koniec nie otrzymają komunii”, kan. 71, [za:] *Dokumenty synodalne od 50 do 381 roku*, A. Baron, H. Pietras (red.), Kraków 2006, s. 60.

⁴ Zob. *Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” 9 (1917), pars 2, s. 1–593 (dalej: CIC).

przewidziana była także depozycja ze stanu duchownego⁵. Należy zauważyć, że w myśl przywołanego kanonu podmiotem przestępstwa mógł być tylko duchowny, przy czym zgodnie z ówczesnym prawodawstwem przynależność do stanu duchownego rozpoczynała się wraz z przyjęciem tonsury.

Podobnie zostały ujęte przez prawodawcę kościelnego czyny *contra sextum* w *Kodeksie prawa kanonicznego* z 1983 roku. W księdze VI, przy tytule V *Przestępstwa przeciwko specjalnym obowiązkom* w kan. 1395 § 2 został umieszczony przepis:

Duchowny, który w inny sposób wykroczył przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, jeśli jest to połączone z użyciem przymusu lub gróźb, albo publicznie lub z osobą małoletnią poniżej lat 16, powinien być ukarany sprawiedliwymi karami, nie wyłączając w razie potrzeby wydalenia ze stanu duchownego⁶.

Analizując przepis kodeksowy, należy zwrócić uwagę na kilka elementów, które oddają ówczesne podejście prawodawcy do tego typu przestępstw. Po pierwsze przestępstwo *contra sextum* z osobą małoletnią zostało umieszczone w tym samym kanonie co inne przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu, takie jak konkubinat duchownego lub inny grzech zewnętrzny wywołujący zgorzenie (kan. 1395 § 1 KPK) oraz wykroczenie *contra sextum* z użyciem przymusu, gróźb lub publicznie. Tak umiejscowione przestępstwo seksualne wobec małoletnich było zatem traktowane jako wystąpienie przeciwko obowiązkowi nakreślonemu w kan. 277 § 1 KPK, w myśl którego: „Duchowni obowiązani są zachowywać ze względu na Królestwo niebieskie doskonałą i wieczystą wstrzeźliwość; i dlatego zobowiązani są do celibatu, który jest szczególnym darem Bożym”.

Delikt ten wpisywał się zatem w sferę niewypełniania obowiązków wynikających z przyjętych święceń. Znajdował się przy tym w towarzystwie przestępstwa usiłowania zawarcia przez duchownego małżeństwa (kan. 1394 § 1 KPK) i poważnego naruszenia obowiązku rezydencji (kan. 1396 KPK).

⁵ Zob. F. Bączkiewicz, *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 3, Opole 1958, s. 544–545. Warto wspomnieć, że zgodnie z kan. 2357 § 1 CIC laicy skazani za przestępstwa przeciwko szóstemu przykazaniu, popełnione z osobami poniżej lat 16, popadali w infamię prawną, a ponadto ordynariusz mógł im wymierzyć inne kary, jakie uznałby za stosowne.

⁶ *Codex Iuris Canonici, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars 2, s. 1–317, aktualne tłumaczenie polskie *Kodeks prawa kanonicznego* (dalej: KPK), Poznań 1984. Przepis z kan. 1395 § 2 nie ma odpowiednika w *Kodeksie Kanonów Kościołów Wschodnich*. Por. *Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, Auctoritate Joannis Pauli PP. II promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” 82 (1990) (dalej: KKKW), s. 1148–1259.

Z tej samej racji podmiotem przestępstwa mógł być tylko duchowny, co w kontekście zmian dokonanych przez papieża Pawła VI⁷ ograniczyło zdolność do popełniania tego typu deliktów do diakonów, prezbiterów i biskupów. W konsekwencji zachowania seksualne wobec małoletnich poniżej 16. roku życia rozpatrywano jako naruszające kapłańską drogę świętości i z tej racji ich procedowanie skupiało się na wskazaniu sprawcy drogi nawrócenia, co niemal całkowicie eliminowało naprawienie powstałego zgorszenia i zadośćuczynienie ofierze przestępstwa. W takiej perspektywie to przestępca, a nie ofiara, stanowił centrum zainteresowania prawodawcy.

Prawodawca w kan. 1395 § 2 KPK nie wymieniał również poszczególnych czynów *contra sextum* z małoletnimi, ograniczając się do ogólnego opisu przestępstwa w postaci czynu przeciwko szóstemu przykazaniu *Dekalogu* z osobą małoletnią mającą poniżej lat 16. Takie ujęcie z jednej strony dawało możliwość osądzania wszystkich czynności seksualnych duchownych wobec objętych ochroną, lecz z drugiej mogło prowadzić w praktyce do skazywania jedynie tych, którzy dopuścili się przestępstwa z małoletnimi np. poprzez współżycie, wyłączając przy tym przypadki naruszenia intymności małoletnich przez takie czynności jak pocałunki czy dotyk nieprowadzący do czynności polegających na penetracji narządów intymnych ofiar. Trzeba ponadto zauważyć, że tak generalne ujęcie zagadnienia nie pozwalało na rozróżnianie, czy czyn został dokonany wobec osób tej samej czy przeciwnej płci; czy był dokonany za przyzwoleniem ofiary czy tylko przy jej bierności; wreszcie czy był dokonany wobec dzieci czy też osób w okresie dorastania⁸. W tym kontekście ogólność przepisu należy ocenić jednak pozytywnie, jako chroniącą małoletnich poniżej 16. roku życia narażonych na krzywdę w różnych okolicznościach.

Nowelizacja przestępstw *contra sextum* z małoletnimi dokonała się wraz z promulgacją 30 kwietnia 2001 roku listu apostolskiego *Sacramentorum sanctitatis tutela*⁹ zawierającego przepisy dotyczące postępowania w wypadkach ciężkich przestępstw. W myśl zawartych tam postanowień, a także przepisów wykonawczych Kongregacji Nauki Wiary wydanych 18 maja tego samego roku¹⁰, wiek ochrony małoletnich został podniesiony aż do 18. roku życia. Trzeba przy tym zauwa-

⁷ Zob. Paweł VI, *Motu proprio Ministeria quaedam* (15.08.1972), „Acta Apostolicae Sedis” 64 (1972), s. 529–534.

⁸ Zob. J. Syryjczyk, *Kanoniczne prawo karne. Część szczegółowa*, Warszawa 2003, s. 165–166.

⁹ Zob. Jan Paweł II, List apostolski *motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela*, „Acta Apostolicae Sedis” 93 (2001) (dalej: SST), s. 737–739.

¹⁰ Zob. Congregatio pro Doctrina Fidei, *Epistula a Congregatione pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchos interesse habentes: de delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis* (18.05.2001), „Acta

żyć, że to rozszerzenie miało charakter prawa partykularnego już w 1994 roku w Kościele w Stanach Zjednoczonych Ameryki oraz w 1996 w Irlandii¹¹. Tak wysoko ustanowiony wiek ochrony wskazywał, że prawodawca kościelny zmierza do zapewnienia bezpieczeństwa jeszcze większej liczbie osób będących na etapie rozwoju psychologicznego i seksualnego. Należy również zauważyć, że nowa ustawa kościelna nakazała ordynariuszom i hierarchom zgłaszanie wszystkich przypadków tego typu przestępstw do Kongregacji Nauk Wiary, tak by zapobiec uznaniowości w działaniu przełożonych stojących na czele Kościołów partykularnych oraz instytutów życia konsekrowanego i stowarzyszeń życia apostołskiego. W myśl SST podmiotem zdolnym do popełnienia przestępstwa *contra sextum* z małoletnimi dalej mógł być jedynie duchowny. Ponadto w dalszym ciągu ustawodawca nie rozróżniał rodzajów przestępstw seksualnych.

Kolejna nowelizacja przepisów nastąpiła wraz z wydaniem 21 maja 2010 roku przez Kongregację Nauki Wiary przepisów *de gravioribus delictis*¹². Wprowadzały one wiele zmian do ustawodawstwa mającego na celu ochronę małoletnich.

Przed wszystkim ochroną, poza małoletnimi, zostały objęte osoby dorosłe trwale niezdolne do posługiwania się rozumem (art. 6 § 1, 1°). Przestępstwem zatem stały się jakiegokolwiek czynności seksualne podejmowane przez duchownego wobec dotkniętych chorobą psychiczną lub niedorozwojem umysłowym, przy czym ograniczenia intelektualne nie musiały być zupełne, a jedynie trwałe. Nie należało jednak utożsamiać trwałości z ciągłością, dlatego ochroną zostali objęci również ci, którzy pomimo trwałej choroby przejawiali zdolność do podejmowania świadomych i dobrowolnych aktów. Niezdolność do racjonalnych działań nie jest również tożsama z obecnym na gruncie prawa państwowego pojęciem ubezwłasnowolnienia. W praktyce – i po wydaniu przepisów w 2010 roku, i dzisiaj po kolejnych nowelizacjach – należy posługiwać się dokumentacją medyczną dotyczącą domniemanej ofiary, bowiem niewystarczające jest subiektywne odczucie odnośnie do własnych stanów psychicznych lub zdanie przełożonego kościelnego, który najczęściej nie posiada merytorycznej wiedzy dotyczącej zaburzeń psychicznych czy chorób neurologicznych. W razie braku

---

Apostolicae Sedis” 93 (2001), s. 785–788, tłum. polskie: „Miesięcznik Pasterski Płocki” 68/10 (2001), s. 415–417.

¹¹ Zob. D. Mazurkiewicz, *Normae substantiales w liście apostołskim papieża Franciszka Vos estis lux mundi w świetle wcześniejszego prawodawstwa powszechnego i polskiego prawa partykularnego*, „Studia Koszalińsko-Kołoobrzeskie” 28 (2021), s. 465.

¹² Zob. Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis* (21.05.2010), „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010), s. 419–434. Normy zostały zatwierdzone przez Benedykta XVI 15 lipca 2010 roku.

historii choroby domniemanej ofiary należy posłużyć się opinią biegłego z zakresu medycyny lub psychologii. Szczególnie trudny od oceny jest przypadek, gdy niezdolność do podejmowania racjonalnych działań wynika z chorób lub zaburzeń, które powstały po doświadczeniu czynów nierządnych, także jako skutek ich zaistnienia.

Należy zauważyć, że chociaż nowelizacja SST z 2010 roku w dalszym ciągu nie rozróżniała czynów pedofilnych i efebofilnych, to jednak sama karalność sprawców czynów seksualnych popełnionych wobec małoletnich została uzależniona od wagi przestępstwa¹³. Bowiern po raz pierwszy prawodawca kościelny zauważył, choć pośrednio, że zakres czynów *contra sextum* jest niezwykle szeroki, a w konsekwencji w różny sposób naruszana jest sprawiedliwość i powstaje zgorzsenie we wspólnocie Kościoła.

W zakresie materialnym w SST z 2010 roku spenalizowane zostały ponadto czyny rozumiane jako szeroko pojęta pornografia dziecięca. W art. 6 § 1, 2° zdefiniowano ją jako polegającą na nabywaniu albo przechowywaniu lub rozpowszechnianiu materiałów pornograficznych w celach lubieżnych (*a clerico turpe patrata*) przedstawiających małoletnich poniżej 14. roku życia¹⁴. Prawodawca nie definiował przy tym, co rozumie przez „materiały pornograficzne”, co mogło utrudniać ocenę poszczególnych przypadków. Brak definicji prawnej nie uniemożliwiał jednak prowadzenia postępowań, ponieważ osoby właściwe do osądzenia tego typu przypadków mogły posilkować się definicjami powstałymi choćby na gruncie nauk humanistycznych¹⁵. Podobnie zresztą dzieje się w państwowych porządkach prawnych. Przykładowo w prawie polskim również nie zostało zdefiniowane pojęcie „treści pornograficznych”, a jednak sędziowie wydają wyroki w oparciu o przepisy art. 200 § 3 i 5 czy art. 200a Kodeksu karnego¹⁶, opierając się na definicjach wypracowanych w naukach prawnych¹⁷.

Samo wprowadzenie tego typu przestępstwa do kanonicznego porządku prawnego wynikało natomiast z niezwykle szybkiego rozwoju technologii umożliwiających przekazywanie obrazów na odległość z wykorzystaniem urządzeń pozwalających na transmisję danych. Prawodawca, mając na uwadze

¹³ Zob. Congregatio pro Doctrina Fidei, *Epistula a Congregatione pro Doctrina...*, dz. cyt., 6 § 2.

¹⁴ Zob. D. Borek, *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary (normy materialne i proceduralne)*, Tarnów 2019, s. 116–119.

¹⁵ Zob. M. Wrzesieniecki, *Krytycznie o przestępstwach pornograficznych*, „Prokuratura i Prawo” 11 (2011), s. 98–112.

¹⁶ Zob. *Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny* (dalej: kk), Dz. U. z 2022 r., poz. 1855.

¹⁷ Zob. M. Filar, *Przestępstwa seksualne w nowym kodeksie karnym*, [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze*, Warszawa 1997, s. 39–40.

generalny charakter przepisu, nie wymieniał ich rodzajów, stwierdził jedynie, że przestępstw można dokonać w jakikolwiek sposób i za pomocą jakiegokolwiek urządzenia¹⁸. Z tej racji każdy sposób wejścia w posiadanie pornografii dziecięcej i każda metoda jej przekazywania stanowiły czyn przestępczy.

Działanie przestępcze, w myśl art. 6 § 1, 2° SST, wypełniało się zarówno w nabywaniu, rozpowszechnianiu, jak i samym posiadaniu materiałów pornograficznych. Zatem zarówno aktywność w tej materii, jak i pewnego rodzaju bierność wyrażająca się w samym posiadaniu stanowiły delikt i z tej racji sprawca nie mógł wymówić się od odpowiedzialności, twierdząc, że w posiadanie pornografii wszedł w sposób przypadkowy.

Należy wreszcie zwrócić uwagę, że prawodawca wyraźnie stwierdził, iż nabywanie, posiadanie i rozpowszechnianie materiałów pornograficznych musi mieć lubieżny cel, a zatem zmierzać do osiągnięcia zadowolenia seksualnego. Przy czym cel może dotyczyć zarówno samego posiadacza materiałów przestępczych, jak i innej osoby, ponieważ rozpowszechniając pornografię dziecięcą, sprawca może działać jedynie w celu realizacji zadowolenia seksualnego adresata materiałów. Tak ustawiona celowość działania z oczywistych powodów wyłączała z podmiotów przestępstwa przede wszystkim tych, którzy zajmowali się ściąganiem lub osądzaniem tego typu przestępstw i posiadali materiał dowodowy w postaci zdjęć mających charakter przestępczy lub przekazywali go w celach wydania sprawiedliwego wyroku, czy to na gruncie prawa kanonicznego czy państwowego¹⁹.

Krytycznie należy za to ocenić ustanowienie w tej ustawie wieku ochrony małoletnich przed wykorzystaniem pornograficznym na 14. rok życia²⁰. W momencie publikacji przepis ten był niekompatybilny z wiekiem ochrony przed wykorzystaniem seksualnym ustalonym przez prawodawcę kościelnego na 18. rok i penalizacją pornografii z wizerunkami osób małoletnich zawartą np. w polskim Kodeksie karnym, w którym chroniono osoby przed ukończeniem 15. roku życia (art. 200 § 1 kk). Tak nisko ustawiona granica wieku dawała możliwość unikania odpowiedzialności tym, którzy nabywali, przechowywali lub rozpowszechniali materiały pornograficzne z wizerunkami osób, które wchodziły w wiek późnej adolescencji²¹. Zmiana prawodawstwa w tej materii

¹⁸ Zob. F. Lempa, *Kanoniczna ochrona...*, dz. cyt., s. 73–74.

¹⁹ Zob. D. Mazurkiewicz, *Normae substantiales...*, dz. cyt., s. 465–466.

²⁰ Zob. D. Astigueta, *Ultime modfiche al motu proprio delicta graviora*, [w:] *Il quindicesimo anniversario dell'istituto di diritto canonico „Ad instar facultatis” dell'Universita Cattolica Pazmany Peter*, S. Szuromi (ed.), Budapest 2011, s. 80.

²¹ Zob. D. Cito, *Las nuevas normas sobre los «delicta graviora»*, „Ius Canonicum” 50 (2010), s. 643–658; D. Astigueta, *Ultime modfiche...*, dz. cyt., s. 69–87.

dokonała się wraz z nowelizacją art. 6 § 1, 2° SST²². W jej ramach wiek ochrony przy tego typu przestępstwach został podniesiony do 18. roku życia. Tym samym usunięto niedoskonałość ustawy, a zakres ochrony przed pornografią rozszerzono do pełnoletniości. Niemniej nierozwiązany pozostawał problem możliwych prób unikania odpowiedzialności za pomocą argumentacji, że domniemany sprawca nie zdawał sobie sprawy, iż nabywa, posiada lub rozpowszechnia materiały, które zawierały wizerunki osób małoletnich, pozostawał bowiem w błędzie co do ich rzeczywistego wieku.

Problem ten został rozwiązany podczas ostatniej nowelizacji SST z 7 grudnia 2021 roku²³ wprowadzonej reskryptem papieża Franciszka²⁴. Do art. 6, 1° dodano stwierdzenie: „niewiedza lub błąd duchownego co do wieku małoletniego nie stanowi okoliczności łagodzącej lub uwalniającej”. Zatem ani ignorancja, ani błąd nie mogą znosić lub zmniejszać poczytalności sprawcy.

Należy również zauważyć, że wraz z nowelizacją przestępstwem z zakresu wykorzystania pornograficznego małoletnich stało się również prezentowanie zabronionych treści, co wypełniło lukę w możliwych działaniach sprawcy pomiędzy posiadaniem a przekazywaniem. W praktyce bowiem można zaprezentować komuś treści pornograficzne bez przekazywania mu ich na własność. Wreszcie poza celem obrotu pornografią w postaci zaspokojenia seksualnego, czyli lubieżności, został dodany – jako warunkujący przestępstwo – cel w postaci zysku (art. 6, 2° SST). Nie ma przy tym znaczenia, czy cel został zrealizowany czy też nie. Wystarczy, że istniał po stronie sprawcy w momencie podejmowania czynów przestępczych, tak aktualnie, jak i habitualnie.

Najnowsza wersja SST przynosi również uporządkowanie pojęciowe osób chronionych ustawą. We wcześniejszych wersjach na ich określenie prawodawca używał terminu „nieletni”, co powodowało trudności interpretacyjne zarówno na gruncie prawa kanonicznego, jak i w kontekście prawa polskiego. W kan. 97 KPK obecne jest pojęcie małoletniego jako osoby przed ukończeniem 18. roku życia, podobnie w dawnym kan. 1395 § 2 KPK na oznaczenie osoby objętej ochroną przed przestępstwami *contra sextum* prawodawca używał terminu

²² Zob. Francis, *Rescript from 17.12.2019 of the Holy Father Francis to introduce some amendments to the „Normae de gravioribus delictis”*; normy weszły w życie 1 stycznia 2020 roku.

²³ Zob. Congregatio pro Doctrina Fidei, *Norme sui delitti riservati della Congregazione per la Dottrina della Fede* (7.12.2021), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_2_0211011_norme-delittiriservati-cfaith_pl.html [dostęp: 19.11.2022].

²⁴ Zob. Francis, *Rescritto con cui approva le Norme sui delitti riservati della Congregazione per la Dottrina della Fede* (7.12.2021), <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/12/07/0825/01732.html> [dostęp: 19.11.2022].

„małoletni” (*minor*)²⁵. Z kolei w polskim porządku prawnym, zgodnie z Kodeksem cywilnym, pojęcie małoletniego odnosi się do osoby poniżej 18. roku życia²⁶, natomiast pojęcie „nieletni” obecne jest w art. 10 Kodeksu karnego i oznacza osobę zdolną do ponoszenia odpowiedzialności karnej oraz w art. 1 ustawy o postępowaniu w sprawach nieletnich, w której pojęcie nieletniego zostało zdefiniowane w zależności od przedmiotu działania w różnym zakresie wiekowym²⁷.

Obecnie użycie pojęcia „małoletni” usuwa sprzeczności interpretacyjne i pozwala na korelację zarówno z innymi normami kanonicznymi, jak i polskim porządkiem prawnym. Zapewnia przy tym jednolitość terminologiczną.

Odnośnie do zmian dokonanych przez prawodawcę w SST trzeba zauważyć, że jako podmiot zdolny do popełnienia przestępstwa zastrzeżonego Kongregacji Nauki Wiary dalej wskazany jest jedynie duchowny. Zgodnie z aktualną wersją zarówno jeżeli chodzi o przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, jak i te związane z szeroko rozumianą pornografią przedstawiającą małoletnich, podmiotem ich popełnienia może być jedynie duchowny (art. 6, 1–2°). Jak zostanie to zauważone w dalszej części analizy, to rozwiązanie niekorelujące z innymi aktami prawa powszechnego.

Powyższe przepisy weszły w życie 8 grudnia 2021 roku. W tym samym dniu zyskała moc nowelizacja księgi szóstej KPK²⁸. Na jej mocy dokonały się zmiany w zakresie materialnych przestępstw *contra sextum* z osobami małoletnimi.

Przed wszystkim należy zauważyć umiejscowienie przestępstwa *contra sextum* z małoletnimi w grupie przestępstw przeciwko życiu, godności i wolności człowieka. Znajdują się one aktualnie obok takich przestępstw jak zabójstwo, porwanie, okaleczenie, zranienie człowieka (kan. 1397 § 1 KPK) oraz aborcja (kan. 1397 § 2 KPK).

Zmienia to diametralnie optykę prawodawcy, który przestaje patrzeć na ten typ przestępstw jako sprzeciwiających się specjalnym obowiązkom przynależnym

²⁵ Zob. L. Adamowicz, *Status kanoniczno-prawny osoby małoletniej – zagadnienia terminologiczne*, „Teka Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” 13/1 (2020), s. 3–12.

²⁶ Zob. *Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny*, Dz. U. z 2022 r., poz. 1360, art. 10 § 2.

²⁷ W kontekście zapobiegania i zwalczania demoralizacji pojęcie „nieletni” odnosi się do osób, które nie ukończyły lat 18; jeżeli chodzi o postępowania w sprawach o czyny karalne – w stosunku do osób, które dopuściły się takiego czynu po ukończeniu lat 13, ale nie ukończyły lat 17; z kolei jeżeli chodzi o wykonywanie środków wychowawczych lub poprawczych – w stosunku do osób, względem których środki te zostały orzeczone, nie dłużej jednak niż do ukończenia przez te osoby lat 21. Por. *Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Dz. U. z 2022 r., poz. 1700.

²⁸ Zob. KPK. Zmiany dokonały się na podstawie konstytucji apostołskiej papieża Franciszka *Pascite gregem Dei*.

duchownym, a zaczyna je traktować jako czyny niszczące nie tylko podstawową godność człowieka, ale także jego życie. Takie postawienie sprawy nie tylko wydaje się bardziej ewangeliczne (zob. Mt 18,6–11), ale skłania również do surowszego traktowania sprawców. Stawia ponadto na pierwszym miejscu ochronę ofiar przestępstw seksualnych, a dopiero w dalszej perspektywie agresorów.

Materiałny zakres przestępstw *contra sextum Decalogi praecetum* zapisanych w nowej redakcji KPK sprowadza się do trzech rodzajów czynów przestępczych. Zawarte są one w kan. 1398 § 1 KPK.

Pierwsze polega na wykonaniu czynności przeciwko szóstemu przykazaniu z osobą małoletnią lub z osobą, która jest zdolna do podejmowania decyzji tylko w ograniczonym zakresie, lub której prawo przyznaje taką samą ochronę (kan. 1398 § 1, 1° KPK). Chodzi tu o jakąkolwiek czynność seksualną, zatem nie tylko współżycie seksualne polegające na penetracji ciała małoletniego lub osoby z nim zrównanej, ale także dotyk intymnych części ciała, pocałunki czy doprowadzanie ofiary do wykonywania czynności seksualnych wobec sprawcy²⁹. Zasadniczo każda czynność mająca charakter seksualny wchodzi w zakres materialny tego przestępstwa.

Omawiane przestępstwo może być dokonane przede wszystkim wobec osoby poniżej 18. roku życia. W tym zakresie przepis kanonu jest tożsamy z przepisem zawartym w art. 6, 1° SST. Podobnie dzieje się, jeżeli chodzi o wskazanie kolejnych osób objętych ochroną przez prawodawcę powszechnego. Zarówno w SST z 2021 roku, jak i w kan. 1398 § 1, 1° znowelizowanego KPK mowa jest o osobie *qui habitualiter rationis usum imperfectum habet*.

Trudności interpretacyjne dotyczące analizowanego kanonu KPK dotyczą kolejnych osób, którym prawodawca przyznał ochronę, czyli tych, którym prawo przyznaje taką samą ochronę jak małoletnim, oraz tych, którzy na stałe używają rozumu tylko w ograniczonym zakresie. Zauważalne jest tu zatem odwołanie do innych aktów prawnych dotyczących ochrony małoletnich. Można ich szukać zarówno na gruncie prawa powszechnego, jak i ustaw partykularnych. Co do pierwszych, to poza przywołanymi już przepisami SST, które są ściślejsze, przepisy materialne znajdują się w ustawie *Vos estis lux mundi*³⁰, i to ich prawdopodobnie dotyczy kodeksowe rozszerzenie. Wymagają one jednak odrębnej analizy, dlatego zostaną zarysowane w kolejnym punkcie artykułu. Z kolei jeżeli chodzi o przepisy prawa partykularnego, można sobie wyobrazić,

²⁹ Zob. H. Stawniak, G. Jarząbek-Bielecka, A. Bielecka-Gąszcz, *Przemoc seksualna wobec małoletnich i ich ochrona prawnoetyczna i kanoniczna*, „Prawo Kanoniczne” 60/2 (2017), s. 155.

³⁰ Zob. Franciszek, *List apostolski motu proprio «Vos estis lux mundi»* (9.05.2019), „L'Osservatore Romano” 159/106 (2019) (dalej: VELM), s. 10.

że przyznają one ochronę przed przestępstwami seksualnymi większej liczbie osób, niż wynika to z prawa powszechnego. Przykładowo obowiązujące aktualnie w Kościele w Polsce *Wytyczne Konferencji Episkopatu Polski dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą*³¹ nie zawierają tego typu rozszerzeń i przyznają ochronę małoletnim i osobom trwale niezdolnym do posługiwania się rozumem, a zatem w zakresie węższym niż znowelizowany kan. 1398 § 1, 1° KPK. Niewykluczone jest jednak stworzenie przez prawodawcę partykularnego przepisów, które rozszerzałyby zakres ochrony w stosunku do postanowień KPK; wówczas przepis prawa powszechnego w postaci analizowanego sformułowania potwierdzałby niejako przepis partykularny.

Drugie zachowanie przestępcze opisane w znowelizowanym KPK dotyczy pornografii i polega na uwodzeniu albo nakłanianiu małoletniego lub innej osoby, która na stałe używa rozumu tylko w ograniczonym zakresie lub której prawo przyznaje taką samą ochronę, do ukazywania się w sposób pornograficzny lub do uczestniczenia w rzeczywistych bądź symulowanych przedstawieniach pornograficznych. Należy zauważyć, że jest to nowy przepis, który ma na celu ochronę małoletnich i osób z nimi zrównanych przed wykorzystaniem w sposób pornograficzny. Czynem spenalizowanym w kan. 1398 § 1, 2° KPK nie jest rzeczywiste wykorzystanie osób w przemyśle pornograficznym, co nota bene stanowi mankament normy, ale samo uwodzenie lub nakłanianie do ukazywania się w sposób pornograficzny albo uczestniczenia w przedstawieniach pornograficznych. Nie ma przy tym znaczenia, czy działania te będą skuteczne i rzeczywiście dojdzie do spenalizowanych czynności. Warto, by prawodawca przewidział także sytuację, gdy do uczestniczenia w przedstawieniach pornograficznych dochodzi z inicjatywy małoletniego lub osoby z nim zrównanej w prawie, a twórca przedstawienia pornograficznego stwarza jedynie warunki do powstania tego typu materiałów. Zakres osób objętych ochroną przed uwodzeniem lub nakłanianiem do udziału w przedstawieniach pornograficznych jest taki sam jak w § 1, 1° kan. 1398 KPK.

Trzeci rodzaj przestępstw dotyczy obrotu pornografią przedstawiającą małoletnich. Popelnia je ten, kto wbrew dobrym obyczajom nabywa, przechowuje, prezentuje lub rozpowszechnia, w jakikolwiek sposób i przy użyciu

³¹ Zob. Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, uchwała nr 13/366/2014 (8.10.2014), znowelizowana na mocy uchwały nr 5/376/2017 (6.06.2017) i na mocy uchwały nr 14/384/2019 (8.10.2019), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 31 (2019), s. 261–270.

jakiegokolwiek narzędzia, pornograficzne wizerunki małoletnich lub osób, które na stałe używają rozumu tylko w ograniczonym zakresie.

Wymienione w kan. 1398 § 1, 3° KPK czynności są tożsame z wymienionymi w art. 6, 2° SST. Prawodawca w nowelizacji KPK rozszerza jednak, w stosunku do SST, zakres osób objętych ochroną. O ile bowiem w SST są to jedynie małoletni³², to zgodnie z KPK należą do nich również osoby, które na stałe używają rozumu tylko w ograniczonym zakresie.

W SST działania przestępcze muszą mieć charakter lubieżny lub być skierowane na osiągnięcie zysku, natomiast zgodnie z KPK muszą dokonać się wbrew dobremu obyczajom. Wydaje się, że prawodawca w KPK stosując takie określenie, chce, by było ono jak najbardziej generalne, jednak te zawarte w SST precyzyjniej oddają celowe przestępcze nastawienie osób posiadających i wykorzystujących pornografię przedstawiającą małoletnich i osoby z nimi zrównane. Można przykładowo wyobrazić sobie, że podrzucenie tego typu materiałów innej osobie w celu jej zdyskredytowania też będzie działaniem wbrew dobremu obyczajom, ale powinno być osądzone z innego tytułu, a nie z kan. 1398 § 1, 3° KPK.

Wreszcie należy zauważyć, że w myśl kan. 1398 § 2 KPK podmiotem zdolnym do popełnienia przestępstw wymienionych w § 1 jest nie tylko duchowny, ale również członek instytutu życia konsekrowanego lub stowarzyszenia życia apostołskiego bądź wierny, który w Kościele posiada jakąś godność albo pełni urząd lub funkcję. Jest to niejako rozszerzenie w stosunku do art. 6 SST, z tym że należy zauważyć, iż ograniczenie zawartego tam przepisu wynika z faktu, że Dykasteria Nauki Wiary chce zastrzec sobie osądzanie duchownych popełniających przestępstwa *contra sextum Decalogi praeceptum* z osobami objętymi ochroną, nie wykluczając przy tym zdolności innych osób do popełniania podobnych przestępstw, przy zachowaniu kompetencji innych organów Stolicy Apostolskiej. Taka interpretacja znajduje uzasadnienie w normach zawartych w VELM (art. 7 § 1).

Sam przepis znowelizowanego KPK jest jednak słusznym kierunkiem rozwoju, przy czym należałoby wskazać, że jako podmiot przestępstw *contra sextum* pomija on osoby konsekrowane, które nie należą do instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia konsekrowanego, na przykład dziewice i wdowy konsekrowane lub osoby prowadzące życie pustelnicze. Rodzi się także wątpliwość co do zasadności nakreślenia tak szerokiej formuły podmiotów. O ile bowiem wydaje się to potrzebne w stosunku do tych, którzy pełnią w Kościele jakiś urząd lub posiadają jakąś godność – chociaż to określenie też jest nieostre

³² Zob. D. Borek, *Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*, Tarnów 2015, s. 116–120.

i wymagałoby doprecyzowania – to już ustanowienie podmiotem przestępstwa tych, którzy pełnią jakąś funkcję, jest rozszerzeniem mogącym prowadzić do pytań, czy dotyczy to przykładowo chrzestnych. Brakuje natomiast wskazania takich podmiotów przestępstwa jak alumni seminarium czy też osoby świeckie zatrudnione w instytucjach kościelnych na stanowiskach administracyjnych niemających charakteru urzędu kościelnego.

Przepisy w *Vos estis lux mundi* i akty pozaustawowe

Wydając VELM, prawodawca powszechny miał przede wszystkim na celu ustanowienie przepisów dotyczących postępowań wobec przełożonych kościelnych, których działania lub zaniechania powodowały zakłócanie lub unikanie dochodzeń cywilnych lub kanonicznych, administracyjnych czy karnych przeciwko duchownym lub zakonnikom w związku z przestępstwami *contra sextum Decalogi praeceptum* popełnionymi wobec małoletnich i osób z nimi zrównanych³³. Ustawa ta zawiera jednak również przestępstwa materialne dotyczące wyżej wymienionych zagadnień. Zawarte są one w art. 1 § 1 VELM.

Pierwsze wskazane przestępstwo polega na zmuszaniu kogoś, poprzez zastosowanie przemocy lub groźby czy też nadużycie władzy, do dokonywania lub poddawania się czynnościom seksualnym (art. 1 § 1a i VELM). Ten rodzaj przestępstwa zawarty był również w kan. 1395 § 3 KPK, obowiązującym w dniu wejścia w życie VELM, w myśl którego karze podlegał duchowny, który przemocą, groźbami lub przez nadużycie swojej władzy popełniał przestępstwo przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu albo zmuszał kogoś do wykonywania czynności seksualnych lub poddawania się takim czynnościom. Prawodawca nie wspominał w tych przepisach wprost o osobach małoletnich, ale należy mieć na uwadze, że ten rodzaj czynów zabronionych mógł być popełniany wobec osób poniżej 18. roku życia, co mogło prowadzić do zwiększenia odpowiedzialności sprawy. Wydaje się, że warto by rozważyć, czy w kolejnej redakcji ustawy nie należałoby takiej dyspozycji umieścić w treści przepisu. Trzeba natomiast zauważyć, że przepis z VELM znalazł swoje odwzorowanie w aktualnej redakcji KPK, bowiem w kan. 1395 § 3 prawodawca penalizuje czyny duchownego polegające

³³ Zob. P. Majer, *Odpowiedzialność kanoniczna biskupa w przypadku przestępstw seksualnych duchownych wobec małoletnich*, [w:] *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, P. Studnicki, M. Dalgiewicz (red.), Żabki 2020, s. 140–148; A. Tarnacka, *Wykorzystywanie seksualne małoletnich przez duchownych – wybrane aspekty karne w kanonicznym oraz polskim porządku prawnym*, „Journal of Modern Science” 48/1 (2022), s. 443.

na zmuszaniu kogoś do wykonywania czynności seksualnych lub poddawania się takim czynnościom poprzez użycie przemocy, gróźb lub przez nadużycie swojej władzy. W tym przypadku mamy więc do czynienia z identycznością przepisu kodeksowego i ustawy pozakodeksowej.

Kolejne czyny spenalizowane w VELM polegają na dopuszczaniu się czynności seksualnych z osobą małoletnią lub bezradną (art. 1 § 1a ii VELM). Jako małoletni wskazana jest osoba poniżej 18. roku życia albo zgodnie z prawem z nią zrównana (art. 1 § 2a VELM). Natomiast osobę bezradną prawodawca definiuje jako chorą, z ułomnościami fizycznymi lub umysłowymi albo pozbawioną wolności osobistej, co faktycznie, nawet sporadycznie ogranicza jej zdolność rozumienia lub ekspresji albo w inny sposób przeciwstawienia się agresji (art. 1 § 2b VELM). Odnosząc tę definicję do przepisów zawartych w SST, zarówno przed, jak i po ostatniej nowelizacji, należy zauważyć znaczne rozszerzenie zakresu ochrony przez przestępstwami seksualnymi, bowiem w SST ochroną jest objęta jedynie osoba trwale niezdolna do posługiwania się rozumem (art. 6, 1°), natomiast w VELM prawodawca postanawia, że obiektem przestępstw seksualnych mogą być również ci, którzy będąc dotknięci jakąś ułomnością, czy to psychiczną czy też fizyczną, choćby czasowo nie są zdolni do kierowania swoimi czynami³⁴. Wydaje się, że tak szerokie, a przy tym nieostre ujęcie zagadnienia może prowadzić do znacznej liczby oskarżeń ze strony osób pełnoletnich, które uprzednio świadomie i dobrowolnie dopuszczały się kontaktów seksualnych z osobami wskazanymi jako podmiot przestępstwa (art. 1 § 1 VELM), a dopiero później redefiniowały swój akt woli. Oczywiście każda czynność seksualna popełniona przez duchownego lub członków instytutów zakonnych i stowarzyszeń życia apostołskiego jest wykroczeniem przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, ale nie każda powinna stanowić przestępstwo, które domaga się szczególnego ukarania. Natomiast po stronie prawodawcy leży obowiązek zachowania ścisłości terminologicznej i stanowienia prawa niebudzącego wątpliwości przy praktycznym zastosowaniu. Trzeba przy tym zauważyć, że chociaż procedowanie spraw zmierzających do ukarania sprawców tego typu przestępstw zarezerwowane jest innym dykasteriom niż Dykasterii Nauki Wiary (art. 7 § 1 VELM), nie zmienia to faktu, że zakres przestępstw materialnych w VELM i SST jest znacząco rozbieżny.

Z kolei odnosząc VELM do aktualnie obowiązującego KPK, należy zauważyć, że prawodawca kodeksowy obejmuje ochroną przed przestępstwami

³⁴ Zob. K. Kiełpiński, *List apostołski motu proprio papieża Franciszka «Vos estis lux mundi» nowelizacją kanonicznego prawa karnego i skuteczną ochroną małoletnich*, „Studia Iuridica Toruniensia” 15 (2019), s. 132–133.

contra sextum osoby, które na stałe używają rozumu tylko w ograniczonym zakresie (*qui habitualiter rationis usum imperfectum habet*) (kan. 1398, § 1, 1°). Jest to sformułowanie zawarte również w SST. Jak to jednak zostało zauważone wcześniej, w przepisie kodeksowym znajduje się rozszerzenie ochrony na inne osoby określone w prawie, a zatem za takie w myśl KPK można by również uznać te zdefiniowane w VELM, czyli okazjonalnie nieposiadające zdolności do używania rozumu z racji ułomności fizycznych lub psychicznych. Oczywiście pozostaje pytanie, dlaczego prawodawca w tym przypadku nie starał się ujednoclić zakresu materialnego przestępstw *contra sextum* z małoletnimi i osobami z nimi zrównanymi.

Trzeci rodzaj przestępstwa wymieniony w VELM polega na „wytwarzaniu, prezentowaniu, przechowywaniu lub rozpowszechnianiu, także telematycznie, pornografii dziecięcej oraz rekrutowaniu lub nakłanianiu osoby małoletniej czy bezradnej do udziału w prezentacjach pornograficznych”.

Należy z uznaniem zauważyć, że prawodawca powszechny podjął się także zdefiniowania pojęcia pornografii dziecięcej, stwierdzając, że jest to:

jakiegokolwiek przedstawianie osoby małoletniej, niezależnie od zastosowanych środków, zaangażowanej w jednoznaczne czynności seksualne, rzeczywiste lub symulowane, oraz jakiegokolwiek przedstawianie narządów płciowych małoletnich w celach przede wszystkim seksualnych (art. 1 § 2c VELM).

W momencie wejścia w życie tego przepisu w SST przestępstwem pornografii dziecięcej było jeszcze jej nabywanie, natomiast prawodawca nie ujął w jego zakresie wymienionego w VELM wytwarzania i prezentowania. Nie definiował również samego pojęcia pornografii dziecięcej. Z tej racji przepisy cechowała częściowa rozbieżność.

Z kolei biorąc pod uwagę aktualne postanowienia KPK, można zauważyć, że przepis sformułowany w VELM jest szerszy zakresowo o wytwarzanie tego typu materiałów. Zarówno KPK, jak i ustawa pozakodeksowa wskazują, chociaż przy użyciu innych słów, na konieczność lubieżnego charakteru posiadania i obrotu pornografią z wizerunkami małoletnich w celu zrealizowania się czynu przestępczego. Również, jak już zostało zauważone, prawodawca w KPK rozbudowuje podmiot zdolny do popełnienia tego typu przestępstw o wiernych, którzy w Kościele posiadają jakąś godność lub pełnią urząd albo funkcje (kan. 1398 § 2).

VELM wszedł w życie 1 czerwca 2019 roku *ad experimentum* na trzy lata. Już pod koniec 2021 roku papież Franciszek rozesłał do wszystkich konferencji biskupów zalecenie, by mając na uwadze dotychczasowe doświadczenia,

przedstawiły postulaty nowelizacji tego aktu prawnego³⁵. Oczywiście zasadniczą treścią VELM są przepisy proceduralne, ale warto, by przy okazji zostały ujednolicone z KPK i SST znajdujące się w niej przepisy materialne. Aktualnie ustawa ta jest wciąż na etapie konsultacji z kościołami partykularnymi.

Mając na uwadze różnice, zwłaszcza pomiędzy SST i VELM, dotyczące także prawa materialnego i wynikających z niego kompetencji do rozpatrywania zgłoszeń o przestępstwach *contra sextum* przez poszczególne organa Stolicy Apostolskiej, Dykasteria Nauki Wiary wydała *Vademecum* postępowania w przypadkach przestępstw seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich³⁶. Jego celem jest pomoc ordynariuszom w procedowaniu zgłoszeń dotyczących przestępstw *contra sextum*. Pomimo że nie stanowi ono tekstu normatywnego ani nowelizacji obowiązujących w tej materii przepisów, mając w założeniu służyć pomocą w ochronie małoletnich i w osądzeniu sprawców przestępstw *contra sextum* popełnionych z osobami małoletnimi i z nimi zrównanymi, zawiera również odniesienie do przepisów prawa materialnego.

Należy z uznaniem odnieść się do tego rodzaju propozycji, która ma charakter podręcznikowy, przeznaczonej dla osób podejmujących działania związane z ustaleniem prawdy w zakresie wyżej wspomnianych przestępstw. Jednak i tutaj zauważalny jest brak spójności z takimi aktami prawnymi jak KPK, SST i VELM.

Przed wszystkim, chociaż dykasteria słusznie powołuje się na kan. 1398 § 1, 1° KPK i art. 6, 1° SST, to jednak stwierdza, że przestępstwem jest każdy grzech zewnętrzny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu, którego dopuszcza się osoba duchowna wobec osoby małoletniej³⁷. Takie ujęcie jest z pewnością postulowanym wcześniej generalnym i abstrakcyjnym unormowaniem zagadnienia. Dodatkowo dykasteria sugeruje, co należy rozumieć pod tego typu sformułowaniem. Jej zdaniem obejmuje ono takie czynności jak: stosunek seksualny, dokonany zarówno za zgodą, jak i bez zgody osoby objętej ochroną, kontakt fizyczny na tle seksualnym, ekshibicjonizm, masturbację, wytwarzanie materiałów pornograficznych, nakłanianie do prostytucji, rozmowy lub propozycje o charakterze seksualnym, również prowadzone za

³⁵ Zob. Pismo ogólne abpa Stanisława Gądeckiego (23.11.2021), znak: SEP – D/ 1.2.4-5, archiwum autora.

³⁶ Zob. Dykasteria Nauki Wiary, *Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich*, wersja 2.0 (5.06.2022), www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_pl.html [dostęp: 7.11.2022]. Poprzednia wersja pochodziła z 16 lipca 2020 roku.

³⁷ Zob. Dykasteria Nauki Wiary, *Vademecum...*, dz. cyt., nr 1.

pośrednictwem środków komunikacji³⁸. Jest to wyliczenie z pewnością pomocne osobom przyjmującym zgłoszenie lub prowadzącym postępowanie w sprawie przestępstw *contra sextum*. Dodatkowo nie jest ono enumeratywne, a zatem do kategorii tego typu przestępstw można dołączyć inne zewnętrznie zachowania seksualne podjęte z osobami objętymi ochroną lub wobec nich, jak i mające jedynie charakter nakłaniania lub manipulowania w celu doprowadzenia do wykonania takich czynności lub poddaniu się im. Rodzi się jednak pytanie, czy taka choćby czynność jak rozmowy o charakterze seksualnym nie jest rozszerzeniem postanowień kan. 1389 § 1, 1° KPK, co wykraczałoby poza charakter podręcznikowy *Vademecum*.

Zastrzeżenie może budzić także użycie do opisu tych czynności kategorii grzechu, które to pojęcie było co prawda obecne w kan. 1395 § 1 dawnej redakcji KPK, to jednak – odnośnie do czynów seksualnych z małoletnimi – zostało zarzucone przez jego aktualną nowelizację. Dla przywołania przepisów kodeksowych właściwe byłoby użycie pojęcia „przestępstwo”, co niejako wyodrębnia czynności zewnętrzne *contra sextum* z teologii moralnej i przypisuje dziedzinie kanonicznego prawa karnego. Wydaje się przy tym, że takie ujęcie lepiej służy również karaniu sprawców, bowiem używanie kategorii grzechu może wciąż skłaniać do takiego sposobu procedowania spraw, w którym na pierwszym miejscu stawia się nawrócenie sprawcy, a nie jego ukaranie, i w konsekwencji niejako pomija się krzywdę wyrządzoną małoletniemu lub osobie z nim zrównanej.

Vademecum zawiera ponadto przywołanie przepisów dotyczących ochrony małoletnich i osób z nimi zrównanych przed wykorzystaniem w pornografii. Jak należy zauważyć, samo wytwarzanie tego typu materiałów zostało zaklasyfikowane do ogólnej kategorii czynów zewnętrznych *contra sextum*³⁹, jednak odnośnie do poszczególnych uregulowań dotyczących ochrony małoletnich i osób z nimi zrównanych przed szeroko rozumianą pornografią dziecięcą dykasteria odsyła do właściwych unormowań zawartych w KPK, SST i VELM, koncentrując się przede wszystkim na rozróżnieniu kompetencji poszczególnych dykasterii władnych do rozpatrywania zgłoszeń dotyczących tego rodzaju przestępstw⁴⁰.

Vademecum zawiera również określenie zakresu osób, na szkodę których mogą zostać popełnione przestępstwa seksualne, przy czym odsyła do właściwych uregulowań zawartych w SST i VELM⁴¹. Jednocześnie odnosząc się do definicji osoby małoletniej, dykasteria wskazuje, że dla zastosowania przepisów

³⁸ Zob. Dykasteria Nauki Wiary, *Vademecum...*, dz. cyt., nr 2.

³⁹ Zob. Dykasteria Nauki Wiary, *Vademecum...*, dz. cyt.

⁴⁰ Zob. Dykasteria Nauki Wiary, *Vademecum...*, dz. cyt., nr 6–7.

⁴¹ Zob. Dykasteria Nauki Wiary, *Vademecum...*, dz. cyt., nr 5.

proceduralnych zmierzających do ukarania nie ma znaczenia psychologiczne rozróżnienie na czyny pedofilne i efebofilne⁴².

Pomimo że *Vademecum* nie ma charakteru normatywnego, warto, by wykorzystywało teksty ustawowe, wskazując przy tym ewentualne rozbieżności. Niedopuszczalne jest natomiast rozszerzanie w tego typu publikacji przepisów powszechnego prawa materialnego.

Zakończenie

Od czasu promulgowania w 2001 roku przepisów SST zawierających *delicta graviora*, także tych dotyczących przestępstw seksualnych popełnianych wobec małoletnich i osób z nimi zrównanych, które stanowiły zaostrenie prawodawstwa, zwłaszcza poprzez rozszerzenie ochrony na wszystkich małoletnich, prawodawca kościelny regularnie uzupełnia przepisy dotyczące tej materii, tak by objąć ochroną jak największą liczbę najbardziej bezbronnych. Jednocześnie penalizuje kolejne czynności o charakterze seksualnym, a zwłaszcza te, które można popełnić na odległość przy zastosowaniu współczesnych środków komunikacji.

Dostrzegając starania prawodawcy, warto jednak zauważyć niedoskonałości ustawodawstwa, tak by dzięki ich usunięciu system ochrony małoletnich cechował się jeszcze pełniejszym zakresem ochrony. Przede wszystkim należy ujednoczyć zakres przestępstw seksualnych przeciwko osobom małoletnim. W aktualnym prawodawstwie kanonicznym wciąż występują różnice w zakresie prawa materialnego pomiędzy KPK, SST oraz VELM. Nie ma jednolitości nawet pomiędzy SST a KPK, których nowelizacje weszły w życie tego samego dnia. Tym bardziej widoczne są różnice pomiędzy tymi ustawami a VELM, która to ustawa, zgodnie z inspiracją pochodzącą od najwyższego prawodawcy, jest na etapie konsultacji przed wydaniem nowelizacji, ponieważ jej pierwsze postanowienia zostały wydane *ad experimentum* na trzy lata.

Ujednoczenie przepisów materialnych w przywołanych wyżej aktach prawnych pozwoli na usunięcie wątpliwości interpretacyjnych przy ich stosowaniu, bowiem obecnie dostrzegalne są wyraźne różnice. Pierwsze dotyczą zakresu czynów przestępczych, drugie osób objętych ochroną, trzecie – podmiotów zdolnych do popełnienia przestępstw *contra sextum*.

Z tej racji należy dokonać uściśleń i rozszerzeń czynów zabronionych polegających na szeroko rozumianym wykorzystywaniu wizerunków małoletnich i osób z nimi zrównanych w tzw. przemyśle pornograficznym. Współczesne

⁴² Zob. Dykasteria Nauki Wiary, *Vademecum...*, dz. cyt., nr 4.

możliwości techniczne powstawania tego typu przedstawień i wykorzystywania ich w celach lubieżnych lub zarobkowych wymagają tworzenia przepisów o wysokim stopniu generalności i abstrakcji, tak by nie było możliwe uwolnienie się od odpowiedzialności tych wszystkich, którzy w jakikolwiek sposób czerpią zysk lub satysfakcję seksualną z tworzenia tego typu materiałów, ich posiadania lub rozpowszechniania.

Koniecznością wydaje się także ujednoczenie katalogu osób objętych ochroną. O ile pojęcie małoletniego nie budzi wątpliwości interpretacyjnych, to już pojęcia osoby bezradnej oraz bezbronnej różnią się zakresowo. Z tej racji prawodawca powinien skłonić się ku jednemu unormowaniu, przy czym w tego typu przestępstwach właściwsza wydaje się ochrona tych, którzy są wskazani pod pojęciem osoby bezradnej.

Zunifikowania w przywołanych aktach prawnych wymaga również podmiot zdolny do popełnienia przestępstw *contra sextum*. Wydaje się, że najbardziej właściwe określenie podmiotu znajduje się w KPK, jednak wymaga ono jeszcze rozszerzenia, np. o wszystkie osoby pełniące urzędy w Kościele oraz konsekrowane czy kandydatów do stanu duchownego i szeroko pojętego życia konsekrowanego.

Dodatkowo należy zwrócić uwagę na konieczność preredagowania KKKW, ponieważ aktualna nowelizacja księgi szóstej KPK nie znalazła odzwierciedlenia w tytule XXVII ustawy kodeksowej właściwej dla kościołów wschodnich. W aktualnej wersji KKKW w ogóle nie zawiera przestępstw *contra sextum* z osobą małoletnią i z osobami z nią zrównanymi.

Wydaje się, że dokonanie zasugerowanych zmian pozwoli przede wszystkim na uproszczenie i ujednoczenie prawodawstwa dotyczącego ochrony najsłabszych i najbardziej bezbronych, co w konsekwencji przełoży się na przejrzystość i skuteczność działań przełożonych kościelnych. Jednocześnie uchroni wspólnotę Ludu Bożego od pojawiających się zgorzeń i pozwoli na wyrównanie naruszonej sprawiedliwości.

Bibliografia

- Adamowicz L., *Status kanoniczno-prawny osoby małoletniej – zagadnienia terminologiczne*, „Teki Komisji Prawniczej PAN Oddział w Lublinie” 13/1 (2020), s. 3–12.
- Astigueta D., *Ultime modifiche al motu proprio delicta graviora*, [w:] *Il quindicesimo anniversario dell'istituto di diritto canonico „Ad instar facultatis” dell'Universita Cattolica Pazymany Peter*, S. Szuromi (ed.), Budapest 2011.
- Bączkiewicz F., *Prawo kanoniczne. Podręcznik dla duchowieństwa*, t. 3, Opole 1958.
- Borek D., *Przestępstwa zastrzeżone dla Kongregacji Nauki Wiary (normy materialne i proceduralne)*, Tarnów 2019.

- Borek D., *Sextum Decalogi praeceptum w kanonicznym prawie karnym aktualnie obowiązującym*, Tarnów 2015.
- Cito D., *Las nuevas normas sobre los «delicta graviora»*, „Ius Canonicum” 50 (2010), s. 643–658.
- Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium, Auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” 82 (1990), s. 1148–1259.
- Codex Iuris Canonici, auctoritate Ioannis Pauli PP. II promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” 75 (1983), pars 2, s. 1–317, pierwotne tłumaczenie polskie *Kodeks Prawa Kanonicznego*, Poznań 1984, tłumaczenie po nowelizacji Poznań 2022.
- Codex Iuris Canonici Pii X Pontificis Maximi iussu digestus Benedicti Papae XV auctoritate promulgatus*, „Acta Apostolicae Sedis” 9 (1917), pars 2, s. 1–593.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, *Epistula a Congregatione pro Doctrina Fidei missa ad totius Catholicae Ecclesiae Episcopos aliosque Ordinarios et Hierarchos interesse habentes: de delictis gravioribus eidem Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis* (18.05.2001), „Acta Apostolicae Sedis” 93 (2001), s. 785–788; tłum. pol. „Miesięcznik Pastorski Płocki” 68/10 (2001), s. 415–417.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, *Normae de delictis Congregationi pro Doctrina Fidei reservatis seu Normae de delictis contra fidem necnon de gravioribus delictis* (21.05.2010), „Acta Apostolicae Sedis” 102 (2010), s. 419–434.
- Congregatio pro Doctrina Fidei, *Norme sui delitti riservati della Congregazione per la Dottrina della Fede* (7.12.2021), https://www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/documents/rc_con_cfaith_doc_20211011_norme-delittiriservati-cfaith_pl.html [dostęp: 19.11.2022].
- Dohnalik J., *Prawo kanoniczne wobec nadużyć seksualnych duchownych względem dzieci i młodzieży*, „Dziecko krzywdzone. Teoria, badania, praktyka” 14/1 (2015), s. 50–66.
- Dokumenty synodalne od 50 do 381 roku*, A. Baron, H. Pietras (red.), Kraków 2006.
- Dykasteria Nauki Wiary, *Vademecum dotyczące wybranych kwestii proceduralnych w zakresie postępowania w przypadkach nadużyć seksualnych popełnianych przez duchownych wobec małoletnich*, wersja 2.0 (5.06.2022), www.vatican.va/roman_curia/congregations/cfaith/ddf/rc_ddf_doc_20220605_vademecum-casi-abuso-2.0_pl.html [dostęp: 7.11.2022].
- Filar M., *Przestępstwa seksualne w nowym kodeksie karnym*, [w:] *Nowa kodyfikacja karna. Kodeks karny. Krótkie komentarze*, Warszawa 1997.
- Francis, *Rescript from 17.12.2019 of the Holy Father Francis to introduce some amendments to the «Normae de gravioribus delictis»*, <https://press.vatican.va/content/salastampa/en/bollettino/pubblico/2019/12/17/191217a.html> [dostęp: 19.11.2022].
- Francis, *Rescritto con cui approva le Norme sui delitti riservati della Congregazione per la Dottrina della Fede* (7.12.2021), <https://press.vatican.va/content/salastampa/it/bollettino/pubblico/2021/12/07/0825/01732.html> [dostęp: 19.11.2022].
- Franciszek, *List apostolski motu proprio «Vos estis lux mundi»* (9.05.2019), „L'Osservatore Romano” 159/106 (2019).
- Franciszek, Konstytucja apostolska *Pascite gregem Dei*.
- Jan Paweł II, *List apostolski motu proprio Sacramentorum sanctitatis tutela*, „Acta Apostolicae Sedis” 93 (2001), s. 737–739.
- Kiełpiński K., *List apostolski motu proprio papieża Franciszka «Vos estis lux mundi» nowelizacją kanonicznego prawa karnego i skuteczną ochroną małoletnich*, „Studia Iuridica Toruniensia” 15 (2019), s. 121–144.

- Konferencja Episkopatu Polski, *Wytyczne dotyczące wstępnego dochodzenia kanonicznego w przypadku oskarżeń duchownych o czyny przeciwko szóstemu przykazaniu Dekalogu z osobą niepełnoletnią poniżej osiemnastego roku życia*, uchwała nr 13/366/2014 (8.10.2014), znowelizowana na mocy uchwały nr 5/376/2017 (6.06.2017) i na mocy uchwały nr 14/384/2019 (8.10.2019), „Akta Konferencji Episkopatu Polski” 31 (2019), s. 261–270.
- Lempa F., *Kanoniczna ochrona karna małoletnich przed nadużyciami seksualnymi*, Białystok 2013.
- Majer P., *Odpowiedzialność kanoniczna biskupa w przypadku przestępstw seksualnych duchownych wobec małoletnich*, [w:] *Odpowiedź Kościoła na dramat wykorzystania seksualnego małoletnich. Aspekt prawny*, P. Studnicki, M. Dalgiewicz (red.), Ząbki 2020, s. 140–148.
- Majer P., *Prawnokanoniczna ochrona dziecka przed nadużyciami seksualnymi*, [w:] *Prawa dziecka: perspektywa Kościoła*, P. Kroczyk (red.), Kraków 2015, s. 99–134.
- Majer P., *Problem wykorzystywania seksualnego małoletnich w Kościele. Perspektywa prawno-kanoniczna*, [w:] *Seksualne wykorzystywanie małoletnich w Kościele. Problem – odpowiedź Kościoła – doświadczenie polskie*, A. Żak, E. Kusz (red.), Kraków 2018, s. 209–241.
- Mazurkiewicz D., *Normae substantiales w liście apostołskim papieża Franciszka Vos estis lux mundi w świetle wcześniejszego prawodawstwa powszechnego i polskiego prawa partykularnego*, „Studia Koszalińsko-Kołobrzeszkie” 28 (2021), s. 457–474.
- Paweł VI, *Motu proprio Ministeria quaedam* (15.08.1972), „Acta Apostolicae Sedis” 64 (1972), s. 529–534.
- Pismo okólne abpa Stanisława Gądeckiego* (23.11.2021), znak: SEP – D/ 1.2.4-5, archiwum autora.
- Stawniak H., Jarząbek-Bielecka G., Bielecka-Gąszcz A., *Przemoc seksualna wobec małoletnich i ich ochrona prawnoetyczna i kanoniczna*, „Prawo Kanoniczne” 60/2 (2017), s. 139–172.
- Syryjczyk J., *Kanoniczne prawo karne część szczegółowa*, Warszawa 2003.
- Tarnacka A., *Wykorzystywanie seksualne małoletnich przez duchownych – wybrane aspekty karne w kanonicznym oraz polskim porządku prawnym*, „Journal of Modern Science” 48/1 (2022), s. 437–360.
- Ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. Kodeks cywilny*, Dz. U. z 2022 r., poz. 1360.
- Ustawa z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich*, Dz. U. z 2022 r., poz. 1700.
- Ustawa z 6 czerwca 1997 r. Kodeks karny*, Dz. U. z 2022 r., poz. 1855.
- Wrzesieniecki M., *Krytycznie o przestępstwach pornograficznych*, „Prokuratura i Prawo” 11 (2011), s. 98–112.
- Zapotoczny R., *Osoba niepełnosprawna w Kościele*, „Wrocławski Przegląd Teologiczny” 22/1 (2014), s. 103–126.

DARIUSZ MAZURKIEWICZ (KS. DR) – urodzony w Gorzowie Wielkopolskim, od 23 maja 1998 roku prezbiter diecezji zielonogórsko-gorzowskiej, magister teologii (1998 PWT Wrocław), dr nauk prawnych – specjalizacja prawo kanoniczne (2008 KUL), 2013–2016 adiunkt na PWT we Wrocławiu – Instytut w Zielonej Górze, od 2017 – adiunkt na Wydziale Teologicznym Uniwersytetu Szczecińskiego, sędzia w trybunale diecezjalnym. Zainteresowania badawcze: kanoniczne prawo karne, prawo małżeńskie.